

ПЕТРЕНКО-ЛИСАК АЛЛА ОЛЕКСАНДРІВНА

кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри галузевої соціології КНУ імені Тараса Шевченка

Тема дому у медіадискурсі війни

Тема мого дослідницького інтересу – соціальний простір. Серед концептів, якими я цікавлюсь – субтема простору дому та оселі як життєвих середовищ людини та феномен ідентичності. В лютому 2022 року мою увагу привернув сплеск осмислення та переосмислення сутності дому в українському сегменті соціальних мереж. В момент та після повномасштабного вторгнення соціальні мережі стали середовищем активної комунікації українців між собою та зі світом. Від лютого 2022 року феномен дому постав основною темою мого авторського академічного дослідження [2]. Методологічною основою мого дослідження є диджитальна та соціокультурна антропологія, основним методом – якісний аналіз контенту. Масив інформації складають пости і комунікації в соціальних мережах (український сегмент), мистецькі твори в різноманітних жанрах та стилях, медіа-матеріали, а також поради психологів щодо переживань втрати дому та бізнес-проекти.

Тема втраченого дому досить невиразно, але почала артикулюватися в українському медіа просторі з 2014 року, коли мешканці Донецької і Луганської областей та Криму постали перед вибором: залишатися вдома на окупованих росією територіях, чи їхати на підконтрольні Україні території або за кордон. Полишити дім і обживати нове місце, яке згодом стане домом – досить важкий вибір попри тренд неомадизму у XXI столітті. У доковідні часи рисою сучасного суспільства проголошувалась новітня мобільність – неокочівництво, суть якого полягала в стилі життя, який не містив потреби та запиту на осіле життя в постійному житлі. Романтизувалися подорожі, переїзди в пошуку кращих місць для тимчасового проживання, без емоційної прив'язки до помешкання. Життя як мандрівка у світі відкритих кордонів позиціонувалася мрією людини у будь-якому віці. Дім, як простір усталеності та омріяний будиночок стабільного життя замістився образом дому як місця комфортного перебування вільної особистості,

і неважливо де, адже важливі позитивні почуття та безпека. Ковідний період на глобальному рівні змусив людей переглянути уявлення про дім та оселю. Лунали категоричні означення домівок як в'язниць свободи, так і просторів безпеки у солідарності взаємної турботи громадян. Українці не відчували завершення «ковідної реальності», адже вона зникла з порядку денного настільки миттєво, наскільки масштабною реальністю стала війна. В цей момент дім знову постав питанням, яке потребувало не просто відповіді, але розуміння. Порозуміння з самими собою. Дім для людини в той момент був як прихистком/сховищем (серед яких «правило двох стін» або підвал), так і простором небезпеки, під уламками якого можна загинути. Поряд з тим, українці в страху війни полишали власні оселі, а російські солдати грабували і руйнували будинки та квартири українців...

В український медіадискурс увійшла тема дому [1; 3; 4]. Користувачі соціальних мереж ділилися роздумами або короткими думками про власний дім, публічно задавалися питанням того, що вони втрачають, полишаючи свої квартири і будинки, постили світлини полишених осель, розбомблених та пограбованих кімнат, плакали за втраченим життям та надсилали прокльони загарбникам. Тема дому постала питанням ідентичності. В ході аналізу ми зафіксували три рівні статусу дому:

- макрорівень – дім, як кімната, речі, оселя, житло (індивідуальна ідентичність);
- мезорівень – дім, як вулиця, квартал, спільний будинок, місто або село, регіон (групова ідентичність);
- макрорівень – дім, як країна, Україна (соціально-політична / громадянська ідентичність).

Поряд з соціальними комунікаціями довкола війни і дому, своє слово взяла і мистецька спільнота. Мистецтво є одним з інструментів не тільки самовираження митця, але й інструментом передачі смислів та ідей, почуттів, інформації, натяком на невидиме з першого погляду. Митці моментально зреагували на війну. Серед образів, які втілювалися, або крізь які проговорювалася трагедія війни – помітне місце зайняв образ дому. При чому в двох формаціях: як дім, і як будинок. Через образ зруйнованого будинку передавався меседж зруйнованої долі, вбитої людини, понівеченого життя,

важкого майбутнього. Цей меседж став простим і зрозумілим глобальній аудиторії. Через тему образу втраченого і розбитого дому митці в різних жанрах (живопис, плакати, перформанс, театр, танець, музика, поезія та проза) стали промовцями культурної дипломатії українського голосу в світі.

Станом на 2024 рік ми робимо висновок, що тема дому в медіадискурсі продовжує бути присутньою, адже війна триває. Сплески переосмислення дому чітко пов'язані з періодами масових руйнувань і переміщень людей. Наступним нашим твердженням є те, що тема дому є трансмедійною, адже знаходить вираження майже в усьому різноманітті стилів і жанрів медій: соціальні мережі, кіно, театр, поезія та література, скульптура, живопис, малюнок, перформанс та резиденції, дискусійні програми, музика, комп'ютерні ігри та додана реальність, бізнес-проекти та соціальні програми підтримки біженців та переселенців.

Список використаних джерел:

1. Документальний фільм «Втрачений дім». You Tube: 23 серпня 2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7x3QSzyPWPk>
2. Дослідницька ініціатива в рамках стипендіальної підтримки проекту «Documenting Ukraine» від Institute for Human Sciences (м. Відень) в кооперації з Центром міської історії Центрально-Східної Європи (м. Львів). [URL](#)
3. Медіапростір: проблеми і виклики сьогодення: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених (Київ, 25 квітня 2018 року). Київ, КНУ, Інститут журналістики, 2018. 379 с.
4. Сучасний медіапростір: історія, проблеми, перспективи: Матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (19 червня 2020 р.) [Електронний ресурс] / За заг. ред. О.В. Рембецької; упор. О.А. Попкова. Херсон, ХДУ. 2020. 142 с. [URL](#)